Message to Adolf: de zwanenzang van de Japanse mangatekenaar Osamu Tezuka

L'histoire des 3 Adolf: le chant du cygne du dessinateur de manga Osamu Tezuka

Brecht Capiou

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/6262>

DOI : 10.4000/temoigner.6262

ISSN : 2506-6390

Traduction(s) :

L'histoire des 3 Adolf : le chant du cygne du dessinateur de manga Osamu Tezuka - URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/6267> [fr]

Éditeur :

Éditions du Centre d'études et de documentation Mémoire d'Auschwitz, Éditions Kimé

Édition imprimée

Date de publication : 1 octobre 2017

Pagination : 25-28

ISBN : 978-2-930953-01-4

ISSN : 2031-4183

Référence électronique

Brecht Capiou, «*Message to Adolf: de zwanenzang van de Japanse mangatekenaar Osamu Tezuka*», *Témoigner. Entre histoire et mémoire* [Online], 125 | 2017, Online op 24 décembre 2021, geraadpleegd op 03 février 2022. URL: <http://journals.openedition.org/temoigner/6262> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/temoigner.6262>

MESSAGE TO ADOLF: DE ZWANENZANG VAN DE JAPANESE MANGATEKENAAR OSAMU TEZUKA

MANGA 'Like Beethoven's 9th Symphony, *Message to Adolf* is a work of an aging genius whose creative powers could still top all his contemporaries. No one but Tezuka could string this many ideas together and keep it all coherent; no one else could sketch up so many characters and give them all purpose... It's hard to think of another Tezuka work as complete as this one. Grade: A.' (perscommentaar op de achterflap van *Message to Adolf*)

Op 17 augustus 2010 pakte het weekblad *Knack* uit met een wereldprimeur. Journalist Jean-Paul Mulders was er na onderzoek van het DNA van Hitlers familie in geslaagd om de 'haplogroep' van de *Führer* te achterhalen. Hiermee kon hij bewijzen wie de voorvaders van Adolf Hitler waren. Haplogroep E1b1b bleek voor 50 à 80 procent overeen te komen met Noord-Afrikanen. Het is echter ook de tweede meest voorkomende haplogroep bij de Asjkenazische Joden. Hiermee werd nieuw leven geblazen in het stokoude gerucht dat Hitler van Joodse afkomst zou zijn. Om absolute zekerheid te hebben, vroeg *Knack* toestemming aan de Russische overheid om een stuk kaakbeen en een bebloede lap stof, die uit Hitlers bunker in Berlijn waren gered, te mogen onderzoeken. Sindsdien werd er niets meer over het onderzoek vernomen. Het is vrij waarschijnlijk dat het weekblad stootte op een Russische njet. Zonder DNA van Hitler zelf kan immers niet worden uitgemaakt tot welke bevolkingsgroep hij specifiek behoorde.

Het is niet de eerste keer dat historici en journalisten beweren dat Hitler Joods was. In 1933, het jaar dat Hitler tot kanselier werd gekroond, bracht *The London Daily*

Mirror het verhaal van Adolf Hitler, een Joodse man die begraven lag op een kerkhof in Boekarest. Hoewel later bleek dat de man onmogelijk de grootvader kon zijn van de *Führer*, bezorgde het de Duitse kanselier toen heel wat kopzorgen. Sindsdien dook het gerucht met de regelmaat van de klok terug op en was het een belangrijke inspiratiebron voor kunstenaars, filmmakers en striptekenaars. De belangrijkste uit deze laatste groep was ongetwijfeld de Japanse mangatekenaar Osamu Tezuka (1928-1989). In de herfst van zijn leven wijdde hij een meer dan 1200 pagina's tellende manga aan het idee, met als titel *Message to Adolf*.

... DE FRANKENBERGER-HYPOTHESE

Message to Adolf werd tussen 1983 en 1985 in wekelijkse afleveringen gepubliceerd in het Japanse magazine *Shukan Bunshun*. De manga volgt de levensloop van drie Adolfs: Adolf Hitler, de *Führer* wiens alliantie en speciale band met Japan de meeste aandacht krijgt in het beeldverhaal, Adolf Kamil, een Duitse Jood die opgroeit in Kobe, en tenslotte Adolf Kaufmann, de zoon van de Duitse ambassadeur Wolfgang Kaufmann en zijn Japanse vrouw Yukie. We volgen hun wedervaren door de ogen van Sohei Toge, een Japanse journalist die tegen wil en dank betrokken raakt in een web van moord en intriges.

Augustus 1936, Berlijn. Sohei Toge wordt naar Berlijn gestuurd om er de zomerspelen te verslaan voor het nieuwsagentschap Kyogo. Op een dag krijgt hij een mysterieus telefoontje van zijn broer, Isao, die hem vertelt dat ze mekaar moeten zien. Isao is immers in het bezit gekomen van geheime documenten die, als ze publiek zouden worden gemaakt, de val van de nazi's kunnen veroorzaken. Als Sohei door omstandigheden te laat komt op de afspraak, vindt hij zijn broer dood terug in een boom. Niemand heeft echter iets gezien of gehoord. Tezuka heeft duidelijk zeer goed naar *master of suspense* Alfred Hitchcock gekeken. Net als Roger Thornhill uit *North by Northwest* fungeert Sohei hier als een 'everyman' die plots in een situatie terecht komt die zijn petje te boven gaat. Langzaam maar zeker wordt duidelijk dat de geheime documenten te maken hebben met Hitlers afkomst.

Osamu Tezuka gebruikt de Frankenger-hypothese als kapstok om zijn verhaal aan op te hangen. Met een ongeziene subtiliteit overschrijdt hij hiermee de dunne lijn tussen feit en fictie om zo de lezer emotioneel en intellectueel bij het nekvel te grijpen. Tijdens de Neurenbergprocessen verbaasde Hans Frank, een tijdlang de persoonlijke advocaat van Adolf Hitler, vriend en vijand met de bewering dat hij bewijs had gevonden dat Alois Hitler, de vader van Adolf, een bastaardkind was van Maria Anna Schicklgruber, Hitlers grootmoeder aan vaderszijde, en de zoon van haar Joodse werkgever Leopold Frankenger. Dit betekende dat er Joods bloed door de aderen van de *Führer* stroomde. Academics zoals Ian Kershaw en Joachim Fest ontmaskerden de uitlatingen van Frank later als leugens, zonder evenwel de biologische vader van Alois Hitler te kunnen identificeren.

De zoektocht naar de documenten, waaronder Hitler's geboortecertificaat, is de rode draad doorheen het

verhaal van Tezuka. Journalist Sohei Toge zal uiteindelijk zo goed als alles moeten opofferen wat hem lief is om te voorkomen dat die documenten in nazi handen terecht komen. Op dat vlak doet het personage ons denken aan de hedendaagse klokkenluider Edward Snowden. Fictie en realiteit komen hier akelig dicht bij elkaar, ook al scheiden drie decennia *Message to Adolf* van de politieke problemen waar Snowden mee moest afrekenen.

KOBE, VEILIGE THUISHAVEN VOOR DE JODEN

Adolf Kamil, één van de drie Adolfs, is een Duitse Jood die geboren en getogen is in Kobe. Zijn ouders hebben een bakkerij in het hart van de havenstad. Zelfs als de Tweede Wereldoorlog uitbreekt en Adolf ook betrokken raakt in de zoektocht naar de documenten over Hitlers afkomst, leiden de Kamils een relatief comfortabel leven in Kobe. Het is een van de meest markante, maar wellicht ook een van de minst gekende aspecten uit de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Gedurende een jaar, van 1940 tot 1941, was Kobe een oase in de barre naziwoestijn voor duizenden joodse vluchtelingen. Tezuka gebruikt dit historische feit om er een belangrijke verhaallijn aan op te hangen. Als Isaac Kamil, de vader van Adolf, hoort dat 500 studenten van de gereputeerde Mir Yeshiva (Talmoudschool) omwille van de vervolging zijn gevlucht naar het door de Sovjets gecontroleerde Litouwen, reist hij onmiddellijk naar het land om er de studenten te gaan evacueren. Litouwen is echter Japan niet, en vader Kamil zal een zware prijs moeten betalen voor zijn altruïsme.

KINDERLIJKE ONSCHULD: ADOLF KAMIL VERSUS ADOLF KAUFMANN

In de jaren tachtig zien we hoe verschillende landen een kritische houding beginnen aan te nemen tegenover hun eigen oorlogsverleden en ermee in het reine trachten te komen. Het Russische *Come and See* uit 1985 biedt de kijker een rauwe blik op de nazigruwel in het Oostblok. Ook voor Japan was de tijd aangebroken om de confrontatie aan te gaan met zijn oorlogsverleden. In 1988 wordt *Grave of the Fireflies* uitgebracht. De tekenfilm vertelt het verhaal van Seita en Setsuko, broer en zus, die moederziel alleen hun weg moeten vinden in een platgebombardeerd land. Wat deze twee films uit totaal verschillende culturen gemeenschappelijk hebben, is dat ze de gebeurtenissen bekijken vanuit kinderperspectief en zo een krachtig anti-oorlogs-

statement maken. *Message to Adolf* doet voor driekwart van het verhaal hetzelfde.

Solidariteit en begrip tussen volkeren met een verschillende geloofs-overtuiging moeten van jongs af aan worden aangemoedigd, zo meent Tezuka. Op die manier maken discriminatie en racisme minder kans. Een mooi voorbeeld is de vriendschap tussen Adolf Kamil en Adolf Kaufmann die opbloeit los van geloof of politieke overtuiging. Er is echter een duidelijk verschil tussen de twee boezemvrienden. Als Duitse Jood gaat Kamil naar een Japanse school en leert zo de zeden en de gewoontes van de Japaners kennen. Adolf Kaufmann daarentegen gaat, als geprivilegieerde zoon van de Duitse ambassadeur, naar een privéschool. Het duurt dan ook niet lang voor hij gepest wordt. Kamil werpt zich op als beschermheer van Kaufmann en tussen de twee ontstaat een hechte band. Als vader Wolfgang zijn zoon Adolf verbiedt om nog om te gaan met Kamil omdat die een Jood is, begrijpt het kind zijn vader niet. Abstracte begrippen als ras gaan zijn voorstellingsvermogen te boven. Kamil is in eerste instantie een leuke vriend die hem begrijpt en met wie hij kan spelen. Vriendschap gaat boven politiek.

Zolang Kaufmann in Kobe leeft onder de beschermende vleugels van zijn moeder, die eveneens gekant is tegen de rassenspolitiek van zijn vader, en kan genieten van een zorgeloze jeugd samen met Kamil, is er geen vuiltje aan de lucht. Maar als hij na de dood van zijn vader naar een *Adolf Hitler Schule* moet in Duitsland, verandert alles. Adolf Kaufmann raakt er geïndoctrineerd met de nazi-ideologie. Jaren van training en studie bij de *Hitlerjugend* stompen hem af en maken van hem een ideale soldaat voor de *Sicherheitsdienst*. Ook Kamils houding wijzigt als gevolg van de brute behandeling van zijn volk. Hij ontpopt zich na de oorlog als een voorvechter van de nieuwe

— Scène waarin de vader van Adolf Kaufmann zijn zoon verbiedt om nog om te gaan met de Joodse Adolf Kamil

Israëliische staat. Dat hierbij onschuldige slachtoffers zoals vrouwen en kinderen kunnen vallen, is de prijs die hij bereid is te betalen. Als lezer blijf je hopen dat het toch nog goed komt tussen Kaufmann en Kamil, maar Osamu Tezuka toont aan dat er geen weg terug is voor beide personages als ze, elk op hun manier, radicaliseren gedurende de vijftig jaar die de manga beslaat.

... OSAMU TEZUKA EN ZIJN NALATENSCHAP

Toen Tite Kubo, de maker van de Japanse manga *Bleach*, de Inktpot Award won op de Comic-Con in San Diego in 2008, vertelde hij dat het een hele eer voor hem was, omdat Osamu Tezuka diezelfde prijs had gewonnen in 1980. Maar zelfs in een publiek vol met stripexperten waren er mensen die zich afvroegen waarom dat zo belangrijk was. (McCarthy 2009, 8)

Deze anekdote van Helen McCarthy, een Britse autoriteit op het vlak van manga en anime, spreekt boekdelen. Osamu Tezuka, de man die na de Tweede Wereldoorlog eigenhandig de Japanse manga omvormde van triviaal leesvoer naar een kunstvorm, is amper gekend in de Engelstalige wereld. In België, even goed een stripnatie naast Frankrijk en de Verenigde Staten, is het niet echt beter. Dankzij de Nederlandse uitgeverij L, die inspiratie haalde bij het Amerikaanse Vertical Inc., was er wel even sprake van een heropleving van de interesse voor Tezuka in België. Op vier jaar tijd, van 2008 tot 2012, verschenen bij uitgeverij L de belangrijkste klassiekers die de Japanse mangatekenaar sinds de jaren zeventig had gemaakt voor volwassenen: *MW*, *Boeddha*, *Ode aan Kirihiro* en *Yako*. Eén album glipte echter door de mazen van het

© Alle rechten voorbehouden

– Osamu Tezuka

net: *Message to Adolf*. Osamu Tezuka slaagt met deze manga waar velen voor hem gefaald hebben. Hij brengt het Oosten en het Westen samen in een humanistisch stripverhaal dat oorlog, racisme en onderdrukking scherp veroordeelt en oproept tot solidariteit tussen volkeren. Als u slechts één manga leest in uw leven, laat het dan deze zijn. ■

Brecht Capiau

→ Bibliografie

- ◆ s.n., 'Hitler was verwant met Somaliërs, Berbers en Joden', *Knack*, 17 augustus 2010, <http://www.knack.be/nieuws/wetenschap/hitler-was-verwant-met-somaliërs-berbers-en-joden/article-normal-10083.html> (geraadpleegd 1 maart 2017).
- ◆ Helen McCarthy, *The Art of Osamu Tezuka*, New York: Abrams ComicArts, 2009.
- ◆ Osamu Tezuka, *Message to Adolf Part I*, New York: Vertical, Inc., 2012.
- ◆ ---, *Message to Adolf Part II*, New York: Vertical, Inc., 2012.